

Дикий О. В.

магістр,

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник: Бикова А. Л.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та економічної безпеки,

Університет митної справи та фінансів

м. Дніпро, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-362-3-5>

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Економічний ризик більшістю дослідників розглядається як сукупність економічних, політичних та інших сприятливих і несприятливих результатів, які можуть мати місце, якщо обране рішення буде реалізовано у процесі прийняття рішень в умовах невизначеності. Ризик також є невід'ємним атрибутом інноваційної та новаторсько-впроваджувальної економічної діяльності. Існування факторів ризику притаманне ринковій економіці, оскільки ринки забезпечують економічну свободу для суб'єктів господарювання [1].

Структура ризику розглядається як сукупність таких елементів, як джерело ризику (події, що становлять загрозу виникнення втрат або шанс отримання додаткових вигод у разі відмови від ризику), об'єкт ризику (те, на що впливає джерело ризику) та наслідки реалізації ризику (результат втілення загрози або шансу), які перебувають у взаємозв'язку [2].

Початок російсько-українського конфлікту у 2014 році, ініційованого росією, спричинив дестабілізаційні процеси на регіональному рівні через анексію Криму, бойові дії в Донецькій та Луганській областях, що призвело до економічного спаду через втрату контролю над частиною території та її економічним потенціалом. Однак з часом вітчизняна економіка адаптувалася до умов гібридної війни, зокрема завдяки активній підтримці з боку держави через впровадження механізмів фіскальної та регіональної політики.

24 лютого 2022 року розпочався відкритий військовий напад росії з підтримкою білорусі, що став серйозним випробуванням для України як держави загалом та її економіки зокрема.

Основними загрозами для бізнесу у воєнний час стали: втрата та руйнування майна, збільшення термінів доставки сировини, матеріалів, комплектуючих, перебої та відсутність енергопостачання, прийняття рішення про необхідність релокації. Особливо важкими для компаній постали завдання утримання попиту на товари та послуги, що не були предметами першої необхідності. Більшість клієнтів або покинули країну, або вважають за краще жертвувати кошти на благодійність, волонтерство, гуманітарну допомогу чи підтримку Збройних сил України. Іншою важливою проблемою стало зниження продуктивності праці працівників та їхній складний психологічний стан. Надскладні умови вимагали від керівників прийняття непопулярних рішень, не пов'язаних з плануванням чи прогнозуванням. Скоріше це були: власне нестандартне та критичне мислення, прийняття ризикованих рішень, сподівання, та гнучкість.

Аналітичні дані свідчать, що до кінця 2022 року загальні прямі збитки підприємств, включаючи державні підприємства та фізичних осіб, внаслідок тотального військового вторгнення оцінюються в 13 млрд доларів США; загальні непрямі втрати становлять 33,1 млрд доларів США [3]. Крім того, за даними опитування, проведеного в Україні консалтинговою компанією Advanter Group, станом на 13 березня 2022 року майже 86,5% малих та середніх підприємств (МСП) припинили свою діяльність, 5,8% функціонували частково, 5,85% підприємств зменшили обсяги роботи, а суб'єктів, діяльність яких практично не змінилася, було лише близько 2%. Повторне опитування через місяць показало, що МСП активізували процес адаптації до умов воєнного стану, зокрема, кількість підприємств, що простоюють, зменшилася майже на 56%, 19,1% частково відновили роботу, а близько 8,5% збільшили своє навантаження. Частка підприємств, у яких обсяги бізнесу зменшились, зросла до 24,1%, тоді як у 12,3% підприємств вони залишились майже незмінними. Частка підприємств, які майже припинили діяльність, зменшилась до 28,5%, і лише 2,1% підприємств відчували значне зростання обсягів бізнесу.

Війна збільшила ризики та невизначеність, а втрата ринків збуту, високі відсотки кредитування, мобілізація робочої сили стали значними викликами для українських компаній. Відповідно, на остаточне

вирішення щодо продовження діяльності підприємств під час воєнних дій значно впливає оцінка всіх ризиків, з якими воно може зіткнутися.

Так, одним з найбільш загрозливих ризиків для компаній є ризик втрати контролю над своїми активами. Для усунення цього ризику необхідно заздалегідь попрацювати над підготовкою всіх документів, що підтверджують право власності на активи компанії. Компаніям, які раніше не використовували електронний документообіг, варто невідкладно почати його впроваджувати. Також існує ймовірність того, що вчорашні надійні бізнес-партнери можуть втратити довіру з різних причин. Саме тому виникає потреба у перевірці їх надійності і переукладанні наявних контрактів, що врегулюють відносини під час і після війни.

Наступним є ризик зниження прибутковості, що є фатальним для компанії, і як наслідок – передумова для припинення її діяльності. Важливим є розуміння керівництва щодо необхідності залучення до процедури припинення діяльності професійного юриста та бухгалтера.

Під час воєнного стану компанія може зіткнутися з втратою здатності керівництва виконувати свої обов'язки та можливою ймовірністю притягнення його до кримінальної відповідальності, норми якої під час воєнного стану є значно суворішими. Керівництво компанії зобов'язане забезпечити належне виконання усіх безпекових вимог для персоналу, що значно ускладнюється за відсутності належним чином спроектованих приміщень.

На ефективне функціонування бізнесу також значною мірою впливають кадрові ризики: працівники не можуть належним чином виконувати роботу через постійні обстріли та переїзд. Частково такі ризики можна пом'якшити через: віддалену роботу та дистанційну зайнятість. Ще одним кадровим ризиком є потенційна можливість мобілізації працівників. Важливим є утримання критично необхідної кількості працівників для забезпечення своєї діяльності. Зазначене потребує своєчасної та належної підготовки пакету документів для подачі на процедуру бронювання.

Податкові ризики піддаються значним змінам протягом усього періоду дії правового режиму воєнного стану. Єдиним способом їх уникнення є уважне відстеження всіх змін у податковому законодавстві та своєчасна реакція на них.

Ще одним ризиком, який необхідно врахувати в цьому дослідженні, є ризик тривалої відсутності доступу до енергопостачання. Енергетичному сектору вдалося майже повністю усунути цей ризик, і,

як запевняють урядовці, наразі вже створені механізми для швидкого реагування на подальше руйнування критично важливої інфраструктури.

Сьогодні, можна стверджувати, що за час війни не всім компаніям вдалося впоратися зі змінами в логістиці, значним зростанням цін, від'їздом, втратою платоспроможності споживачів, дефіцитом на ринку праці у небезпечних (прифронтових) районах і надлишком пропозиції у більш безпечних районах, проблемами транспортування, зберігання тощо.

Однак, незважаючи на значні втрати, українські компанії та бізнес загалом намагаються стабілізувати та розширювати свою діяльність. Використання наведених заходів надає можливість підприємствам своєчасно розробляти превентивні заходи, виявляти ризики та управляти ними з метою мінімізації втрат.

Література:

1. Стрельбіцька Н. Є. Конспект лекцій до вивчення дисципліни «Управління ризиками в ЗЕД» для студентів галузі знань 0305 «Економіка і підприємництво» денної форми навчання, освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр». Тернопіль : ТНЕУ, 2010. 81 с.

2. Віталій Цопа Ідентифікація і класифікація ризиків URL: <https://qualityexpert.com.ua/interviews/657215-identyfikatsiya-iklasyfikatsiya-gyzykiv> (дата звернення: 29.01.2024).

3. Прямі збитки українського бізнесу внаслідок війни сягнули \$13 мільярдів. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubricconomy/3660446-prami-zbitki-ukrainskogo-biznesu-vnaslidok-vijni-sagnuli-13-milardivkse.html#:~:text=«За%20підсумками%202022%20року%20щонайменше,3%20ниx%209%20млрд%20дол> (дата звернення: 29.01.2024).